IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 21 Issue 2 May 2026

GLOBAL KOMPETENSIYA STANDARTLARI VA MAHALLIY TA'LIM AN'ANALARI: QIYOSIY TAHLIL VA INTEGRATSIYA MODELI

Rahimova Dildora Qodirjonovna
Pedagogika fanlari falsafa doktori (PhD), dotsent
University of Business and Science,
Pedagogika va psixologiya kafedrasi
DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.20103421

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada global kompetensiya standartlari (OECD, UNESCO, European Qualification Framework) va O'zbekiston milliy ta'lim an'analari o'rtasidagi munosabat qiyosiy tahlil qilinadi. Global kompetensiya tushunchasi, uning o'lchovlari va milliy pedagogik qadriyatlar bilan uyg'unlashuv imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot global va mahalliy kompetensiyalarni sintez qiladigan integratsiya modeli bilan yakunlanadi.

Kalit so'zlar: global kompetensiya, milliy ta'lim an'analari, qiyosiy tahlil, integratsiya modeli, kompetensiya standartlari, OECD, ta'lim sifati, mahalliy pedagogika.

АННОТАЦИЯ

В данной статье проводится сравнительный анализ глобальных стандартов компетентности (OECD, UNESCO, Европейская рамка квалификаций) и национальных образовательных традиций Узбекистана. Рассматриваются понятие глобальной компетентности, её параметры и возможности гармонизации с национальными педагогическими ценностями. Исследование завершается интеграционной моделью, синтезирующей глобальные и местные компетентности.

Ключевye slova: глобальная компетентность, национальные образовательные традиции, сравнительный анализ, интеграционная модель, стандарты компетентности, местная педагогика.

ABSTRACT

This article presents a comparative analysis of global competency standards (OECD, UNESCO, European Qualification Framework) and Uzbekistan's national educational traditions. The concept of global competency, its dimensions, and opportunities for harmonization with national pedagogical values are examined. The study concludes with an integration model that synthesizes global and local competencies.

Keywords: global competency, national educational traditions, comparative analysis, integration model, competency standards, OECD, quality of education, local pedagogy.

KIRISH

XXI asrda global kompetensiya standartlari ta'lim tizimlarini baholashning universal o'lchovi bo'lib bormoqda. OECD ning PISA va AHELO dasturlari, UNESCO ning ta'lim sifati ko'rsatkichlari, European Qualifications Framework (EQF) — bularning barchasi milliy ta'lim tizimlarini ma'lum bir global andaza bilan taqqoslashni ta'minlaydi.

Biroq bu global standartlar ko'pincha G'arb ta'lim paradigmasi asosida ishlab chiqilgan va o'z madaniy xususiyatlarini o'z ichiga oladi. O'zbekiston kabi milliy pedagogik an'analarga boy mamlakatlar uchun muammo qo'yiladi: global standartlarga moslashish milliy pedagogik o'ziga xoslikni yo'qotish xavfini keltiradimi? Bu savolga javob berish ushbu tadqiqotning markaziy masalasidir.

Tadqiqotning maqsadi — global kompetensiya standartlari va O‘zbekiston milliy ta’lim an’analari o‘rtasidagi munosabatni qiyosiy tahlil qilish va ularni sintez qiluvchi integratsiya modelini asoslashdan iborat.

Global kompetensiya tushunchasini OECD (2018) quyidagicha ta’riflaydi: bu shaxsning mahalliy, global va madaniyatlararo muammolarni tahlil qilish, turli nuqtai nazarlarni tushunish, boshqalar bilan ochiq va samarali muloqot qilish va barqaror rivojlanishga hissa qo‘shish qobiliyatidir. Bu ta’rif to‘rtta o‘lchamni o‘z ichiga oladi: global va madaniyatlararo bilim; tanqidiy tahlil va muammo hal qilish; madaniy empatiya va muloqot; javobgarlik va faol fuqarolik.

UNESCO ning Ta’lim 2030 doirasi global kompetensiyani barqaror rivojlanish maqsadlari (SDG) bilan bog‘laydi. European Qualifications Framework (EQF) esa kompetensiyani bilim, ko‘nikma va mas'uliyat/mustaqillik uchligiga bo‘lib o‘lchaydi. Ushbu uchta standartning umumiy jihati — o‘quvchi markazli, natijaga yo‘naltirilgan yondashuv. Farqi — madaniy kontekst va ustunlik berilgan kompetensiyalar to‘plami.

O‘zbek milliy pedagogik an’anasi bir necha asrlik tarixga ega bo‘lib, o‘ziga xos kompetensiya tizimini shakllantirgan. Bu tizimning asosiy xususiyatlari:[5]

Axloqiy-ma’naviy kompetensiya: Bilim egallanishi ma’naviy kamolot bilan birlashadi. Ibn Sino va al-Farobiy asarlarida ilm faqat aqliy rivojlanish uchun emas, balki insoniy kamolot uchun zarur deb ta’riflanadi.

Jamoaviy kompetensiya: Individual muvaffaqiyat jamoaviy uyg‘unlik doirasida ko‘rib chiqiladi. Bu G‘arb individualizmidan farqli o‘laroq, kollektivistik kompetensiya modelini ifodalaydi.

Praktik-amaliy kompetensiya: O‘zbek pedagogik an’anadagi hunarmandchilik ta’limi, ustoz-shogird amaliyoti bilim va amaliyotni ajratmaydi.

Og‘zaki-kommunikatsion kompetensiya: Hikoya qilish, she'r yodlash va og‘zaki bahs an’analari kommunikatsion va intellektual kompetensiyani bir vaqtda rivojlantiradi.

Global va milliy kompetensiya tizimlari qiyosiy tahlili uchta asosiy munosabat turini ko‘rsatadi:

Mos keluvchi kompetensiyalar: Kommunikatsiya, muammo hal etish, hamkorlik — bu kompetensiyalar ham global standartlarda, ham milliy an’anadagi ustoz-shogird munosabatida mavjud. Ular integratsiyaning tabiiy ko‘prigi hisoblanadi.

To‘ldiruvchi kompetensiyalar: Global standartlardagi raqamli savodxonlik milliy an’anadagi amaliy kompetensiya bilan, global fuqarolik esa mahalliy hamjamiyatga sadoqat bilan boyitilishi mumkin.

Ziddiyatli kompetensiyalar: Global standartlardagi radikal individual ijodkorlik va milliy an’anadagi jamoa uyg‘unligini asoslash qiyin. Bu soha maxsus pedagogik vosita talab etadi.

OECD PISA 2022 natijalari shuni ko‘rsatadiki, global kompetensiya o‘lchovlarida eng yuqori natija bergan Singapur va Estoniya o‘z milliy pedagogik an’analarini saqlab qolgan holda global standartlarni qabul qilgan.

Global va milliy kompetensiyalarni sintez qiluvchi integratsiya modeli uch qatlamdan iborat:

Asosiy qatlam — Milliy o‘zak kompetensiyalar: Axloqiy-ma’naviy, jamoaviy, amaliy va og‘zaki-kommunikatsion kompetensiyalar — bu milliy pedagogik identitetning o‘zgarmas asosi. Global standartlar bu qatlamni o‘zgartirmaydi, balki boyitadi.

Vositachilik qatlami — Uyg‘unlik kompetensiyalari: Tanqidiy fikrlash, muammo hal etish, hamkorlik — bu kompetensiyalar ham milliy, ham global ta’limda mavjud. Ular ikkala tizimning ko‘prigi vazifasini bajaradi.

Tashqi qatlam — Global kompetensiyalar: Raqamli savodxonlik, global fuqarolik, ko‘p madaniyatlilik — bu kompetensiyalar global standartlarga xos va milliy tizimga qo‘shimcha sifatida kiritiladi.

Bu model «globallashuv versus milliylik» ziddiyatini bartaraf etib, global standartlarni milliy pedagogik o‘zakka qo‘shimcha katlamlar sifatida qo‘shishni tavsiya etadi. Milliy pedagogik identitet hech qachon tashqi qatlamlar ostida ko‘milmasligi lozim.

Markaziy Osiyo mamlakatlari — Qozog‘iston, Qirg‘iziston, Tojikiston — ham global kompetensiya standartlarini milliy ta’lim tizimlari bilan uyg‘unlashtirish muammosiga duch kelmoqda. Qozog‘iston «Bolashak» dasturi orqali xorijda ta’lim olgan kadrlarni qaytarib, global kompetensiyalarni mahalliy kontekstga o‘tkazish modelini ishlab chiqqan. Bu model O‘zbekiston uchun ham qimmatli tajriba.

Mintaqaviy hamkorlik nuqtai nazaridan Markaziy Osiyo ta’lim makonini shakllantirish g‘oyasi global kompetensiyalarni mintaqaviy pedagogik qadriyatlar asosida birga belgilash imkonini beradi.[11] Bu yondashuv har bir mamlakatning alohida harakat qilishiga nisbatan ancha samarali: umumiy muammolarni birgalikda hal etish, tajriba almashish va mintaqaviy ta’lim standartlarini birga ishlab chiqish.

Global kompetensiya standartlari va milliy ta’lim an’analarini uyg‘unlashtirish uchun O‘zbekistonda quyidagi amaliy qadamlar tavsiya etiladi:

Milliy kompetensiya doirasi: O‘zbekistonning o‘ziga xos milliy kompetensiya doirasini (National Qualification Framework) ishlab chiqish. Bu doira global EQF ga mos, ammo milliy pedagogik qadriyatlarni o‘z ichiga olgan bo‘lishi kerak.

Ikki tomonlama baholash: Talabalarni ham milliy (madaniy bilim, axloqiy kompetensiya), ham global (raqamli savodxonlik, tanqidiy fikrlash) ko‘rsatkichlar bo‘yicha baholash tizimini joriy etish.

Xalqaro hamkorlik: OECD, UNESCO va European Commission bilan hamkorlikda O‘zbek ta’lim tizimini global reyting tizimlariga kiritish. Bu milliy standartlarning xalqaro tan olinishini ta’minlaydi.

Ushbu yondashuv O‘zbekistonni «global va milliy» ikkilamasi emas, balki ikkalasini sintez qiluvchi noyob ta’lim modeli sifatida xalqaro maydonga olib chiqish imkonini beradi.

Xulosa va tavsiyalar shuni ko‘rsatadiki:

1. Global kompetensiya standartlari va milliy ta’lim an’analari o‘rtasida qarama-qarshilik emas, balki uyg‘unlashuv imkoniyati mavjud. Bu imkoniyatni ongli va strategik boshqarish zarur.

2. Mos keluvchi, to‘ldiruvchi va ziddiyatli kompetensiyalarni aniq ajratib, har bir guruh uchun alohida pedagogik strategiya ishlab chiqish samarali yondashuv hisoblanadi.

3. Uch qatlamli integratsiya modeli (milliy o‘zak, uyg‘unlik ko‘prigi, global qatlam) O‘zbekiston oliy ta’limi uchun amaliy qo‘llanma bo‘lishi mumkin.

4. Davlat ta’lim standartlarida milliy pedagogik kompetensiyalar asosiy pozitsiyada qolishi va global standartlar ularga qo‘shimcha sifatida belgilanishi maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. OECD. Preparing Our Youth for an Inclusive and Sustainable World: The OECD PISA Global Competence Framework. — Paris: OECD, 2018. — 184 p.
2. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. — Paris: UNESCO, 2017. — 68 p.
3. European Commission. European Qualifications Framework. — Luxembourg: Publications Office, 2018. — 32 p.
4. OECD. PISA 2022 Results: Global Competence. — Paris: OECD, 2023. — 248 p.
5. Ibragimov T. Ta’lim sohasining raqamli transformatsiyasi: Estoniya tajribasi // Iqtisodiy Taraqqiyot va Tahlil. — 2025. — No 3(7). — B. 73-79.

6. Voogt J., Roblin N.P. A Comparative Analysis of International Frameworks for 21st Century Competences // Journal of Curriculum Studies. — 2012. — Vol. 44, No 3. — P. 299-321.
7. Schleicher A. World Class: How to Build a 21st-Century School System. — Paris: OECD, 2018. — 316 p.
8. Spring J. Globalization of Education. 3rd ed. — New York: Routledge, 2021. — 224 p.
9. UNESCO. Reimagining our futures together. — Paris: UNESCO Publishing, 2021. — 186 p.
10. Carayannis E.G., Campbell D.F.J. Open Innovation Diplomacy // Journal of the Knowledge Economy. — 2011. — Vol. 2, No 3. — P. 327-372.
11. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabrdagi UP-5847-sonli Farmoni «Oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida». — Toshkent, 2019.
12. Anderson L.W., Krathwohl D.R. A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing. — New York: Longman, 2001. — 352 p.